

STRATEGIE ZOOGDIERBESCHERMING NEDERLAND 2026-2027

RUIMTE VOOR WILDE ZOOGDIEREN

Vilmar Dijkstra, Jeanne Klemesch, Dirk Hoogestein, Daniel Hagraeves, Richard Witte

VOORWOORD

Nederland heeft een nieuwe natuurbeschermingsorganisatie: Zoogdierbescherming Nederland. Voortgebouwd op jaren van kennis, netwerk en veldwerk — en nu klaar om als zelfstandige kracht het verschil te maken voor wilde inheemse zoogdieren. In de week van 22 juni 2026 gaan Zodion en Zoogdierbescherming Nederland als twee onafhankelijke organisaties de wereld in. Een mijlpaal die vier jaar van voorbereidingswerk achter de schermen bekroont: juridische verzelfstandiging, een nieuwe positionering, een eigen huisstijl, eigen websites en een eigen stem. Twee organisaties die elkaar blijven versterken, elk vanuit hun eigen kracht. Zodion als onderzoeksinstituut, Zoogdierbescherming Nederland als beschermingsorganisatie die die kennis gebruikt voor de onderbouwing van haar beschermingsinzet.

Zoogdierbescherming Nederland is een vereniging. Dat is geen juridisch detail; het is een keuze. Onze huidige ruim 2000 leden zijn geen donateurs op afstand maar mensen die zich vaak met passie en heel veel vrije tijd inzetten om zoogdieren te onderzoeken en te beschermen. Onze leden geven ons het mandaat om te spreken, het draagvlak om te lobbyen en de gemeenschap om te groeien. Want we willen onze impact vergroten, en daarvoor hebben we meer draagvlak in de samenleving nodig: . elk lid is een stem, een verhaal en een verbinding met de wereld buiten ons bureau. Die gemeenschap bouwen we uit, bewust en met zorg. Vaak zijn onze leden ook vrijwilligers voor Zodion, via de vele monitoringsnetwerken en werkgroepen die Nederland actief zijn. Met de groei van onze vereniging gaan we ons breder en actiever in de samenleving positioneren.

Dit document is het resultaat van een intensief intern proces. De afgelopen periode zijn er vele acties ondernomen, gesprekken gevoerd en stukken geschreven over missie, visie, programma's, context en aanpak. Al dat werk is hier samengebracht tot één logisch geheel: een strategie die laat zien wie we zijn, wat we doen en hoe we in de komende anderhalf jaar maximale impact willen realiseren voor wilde zoogdieren in Nederland.

Er past een eerlijke kanttekening over de horizon van dit document. Zoogdierbescherming staat als vereniging aan het begin van een nieuw tijdperk. Het bestuur, de ledenraad en het bureau zijn grotendeels nieuw, de vereniging heeft een andere ambitie, krijgt daarmee een ander karakter en er is de wens om meer leden te werven, zonder de oude te verliezen. De ambities en kansen die zich aandienen zijn groter dan we met onze huidige capaciteit aankunnen. In die context verdient een adaptieve strategie voor de komende jaren de voorkeur boven een uitgewerkte strategie tot 2030 of verder. Die langetermijnstrategie komt er, maar later, in de loop van 2027 als we beter weten wat werkt, waar onze niche het sterkst is en welke kansen zich hebben uitgekristalliseerd.

Wat dit document biedt is een heldere positionering voor de groeifase de komende jaren. Een positionering opgebouwd vanuit onze unieke combinatie die wetenschappelijke kennis, beleidslobby en publiek verbindt, en die de zes beschermingsprogramma's een richting geeft: stevig genoeg om op te bouwen, flexibel genoeg om bij te sturen. Want bijschaven hoort bij groeien. Dat geldt voor wilde zoogdieren, en het geldt voor de organisatie die voor ze opkomt.

Marjet Heins
Directeur Zoogdierbescherming Nederland
Juni 2026

INHOUDSOPGAVE

1. De wereld om ons heen: context, urgentie en momentum voor wilde zoogdieren in Nederland	pag 4
2. Zoogdierbescherming Nederland: droom, missie, visie, niche, rollen en kernwaarden	pag 6
3. Onze aanpak: werkwijze beschermingsprogramma's, selectiecriteria, wat we niet doen	pag 9
4. Onze speerpunten in 2026-2027	pag 12
5. De vereniging	pag 15
BIJLAGE 1: Rode lijst en overige bronnen	pag 16
BIJLAGE 2: Overzicht beschermingsprogramma's	pag 17

1 - DE WERELD OM ONS HEEN

Context, urgentie en momentum voor wilde zoogdieren in Nederland

De natuur staat wereldwijd onder ongekende druk

Wilde dieren verdwijnen in een tempo dat de mensheid nooit eerder heeft meegemaakt. Uit het Living Planet Report 2024 blijkt dat de gemiddelde populatiegrootte van wilde dieren wereldwijd sinds 1970 met 73 procent is afgenomen. De oorzaken liggen bij de mens: aantasting en verlies van leefgebieden door vervuiling, versnippering door infrastructuur en verstedelijking, intensieve landbouw en de toenemende effecten van klimaatverandering.

De mondiale Rode Lijst van de IUCN telt bijna 50.000 bedreigde soorten. Van de ruim 5.400 bekende zoogdiersoorten ter wereld staat 26 procent op de Rode Lijst — een aandeel dat beduidend hoger is dan bij bijvoorbeeld vogels (11%). Een bijzonder schrijnend getal: wilde land- en zeezoogdieren vormen samen nog maar 5 procent van de totale zoogdierbiomassa op aarde. Vee (58%) en mensen (37%) vullen de rest. Wilde natuur is uitgedund tot een restfractie van wat het ooit was. Voor elke euro die wereldwijd wordt uitgegeven aan natuurbescherming, gaat 30 euro naar activiteiten die de natuur schaden (UNEP, State of Finance for Nature 2026).

Nederland: een derde van de zoogdieren staat op de Rode Lijst

Nederland telt ongeveer honderd wilde zoogdiersoorten, waarvan zestig inheems. Van die zestig staat bijna een derde — negentien soorten — op de Nederlandse Rode Lijst (zie bijlage 1). Soorten die tot voor kort algemeen waren, zoals haas, konijn, hermelijn en laatvlieger, nemen sterk af. De hamster, Noordse woelmuis en eikelmuis staan op het punt uit Nederland te verdwijnen. Soorten als de Europese nerts, tuimelaar en kleine hoefijzerneus zijn al verdwenen. Het zwaartepunt van de problematiek ligt in het intensief agrarisch gebruik van het cultuurlandschap: elf van de zestien Rode Lijst-soorten gebonden aan dit landschapstype laten achteruitgang zien (Bijlage 1). De zoogdierfauna van het platteland nam tussen 1990 en 2020 meer dan 50 procent af. En de druk neemt toe, soorten als haas, bunzing en hermelijn blijven achteruitgaan.

Oorzaken zijn meervoudig en samenhangend: verlies en verslechtering van leefgebied, met name door vergiftiging, vervuiling, vermessing, verzuring, verdroging. Maar ook door lichthinder, versnippering, verdwijnen van landschapselementen en de grootschalige verminderde beschikbaarheid van insecten als voedselbron. Zelfs de minimale ecologische ondergrens, de Basiskwaliteit Natuur, lijkt in grote delen van Nederland niet te worden gehaald. Meer dan 70% van Nederland bestaat uit agrarisch en bebouwd gebied en juist in dat agrarisch en bebouwd gebied gaan de populaties van algemene soorten gestaag achteruit, en is de basiskwaliteit natuur nog niet op orde of gaat zelfs verder achteruit. Van de Europees afgesproken natuurdoelen wordt in Nederland minder dan 15% gehaald.

Gezonde ecosystemen zijn geen luxe maar een biologische basisvoorwaarde voor menselijk bestaan. Lucht, water en voedsel zijn producten van ecosystemen die goed functioneren omdat soorten daarin hun rol vervullen. De achteruitgang van wilde zoogdieren is één van de symptomen van ecosystemen onder druk en het verlies aan biodiversiteit. Daarnaast staat een vraag die minstens even dwingend is: hebben de andere bewoners van deze planeet niet ook gewoon het recht om te bestaan? Wilde dieren hebben een eigen plek in het weefsel van het leven — los van wat zij ons opleveren. Ook die intrinsieke waarde vraagt erkenning.

Natuur is niet alleen beleving en ecologie — het is ook economie

De economische en maatschappelijke waarde van natuur in Nederland bedraagt 806 miljard euro (CBS, 2022) — 15 procent van alle niet-financiële activa in Nederland. De jaarlijkse sociaaleconomische gebruikswaarde van Nederlandse natuurtypen werd geraamd op 15 miljard euro per jaar (2022), 50 procent meer dan in 2013. De baten die de samenleving ontleent aan natuur zijn daarmee zes keer hoger dan de totale uitgaven voor natuur- en landschapsbeheer. Investeren in natuur en landschap loont dus!

Meer dan de helft van wat de mensheid jaarlijks verdient aan voedselproductie en economische activiteiten — 44 biljoen dollar — is structureel afhankelijk van wat de natuur levert. Volgens de Wereldbank (2025) heeft 90 procent van de wereldbevolking al te maken met de economische gevolgen van ontbossing, vervuiling en overexploitatie van watersystemen. Herstel van natuur is geen luxe, maar een economische noodzaak.

Dit maakt (beleids)maatregelen die zijn gebaseerd op het herstellen van natuurlijke processen, de zogenaamde 'nature-based solutions', tot een krachtig argument richting beleidsmakers en bedrijfsleven: investeren in natuur — natuurlijke oevers, schoon water, gezonde bodems, groen in de stad — levert aantoonbaar meer op dan technische alternatieven. Een Nederland dat meer ruimte geeft aan natuur, met gezonde goed functionerende ecosystemen waarin vitale populaties van soorten die in het landschap thuishoren floreren neemt bedreigingen weg en geeft zichzelf de ruimte om vastgelopen problemen op te lossen.

Kansen: momentum voor natuurherstel

Het besef dat de kwaliteit van de natuur sterk onder druk staat en dat op veel fronten een structureel herstel nodig is, is de afgelopen decennia alleen maar gegroeid. Zelden lagen er zoveel beleidsmatige kansen voor natuurbescherming als nu. Een reeks internationale en nationale afspraken creëert concrete verplichtingen én financieringsopeningen:

- De Europese Natuurherstelverordening (2024) verplicht lidstaten tot herstel van verstoorde ecosystemen. Voor Nederland betekent dit een opgave van nog circa 150.000 hectare nieuwe natuur.
- Het Nationaal Natuur Netwerk (NNN) vraagt nog ruim 50.000 hectare nieuwe natuur om de doelstellingen te halen.
- De Kaderrichtlijn Water (KRW), de Habitatrichtlijn en Natura 2000-instandhoudingsvereisten scheppen juridische beschermingsverplichtingen voor specifieke soorten en leefgebieden.
- Het Programma Aanpak Grote Wateren (PAGW) en de Basiskwaliteit Natuur bieden aanvullende financierings- en uitvoeringskaders. Ook soortenmanagementplannen zijn belangrijk om op in te spelen.
- De internationale Kunming-afspraken (2022) verplichten tot bescherming van 30% van het land- en wateroppervlak in 2030. Dit geldt ook voor Nederland. De Europese Unie heeft de internationale Kunming afspraken overgenomen in haar Biodiversiteitsstrategie: in 2030 moet 30 procent van het totale EU-oppervlak beschermd gebied zijn.
- Ook de aankomende provinciale verkiezingen (2027) zijn essentieel om op in te spelen. Provincies zijn immers de belangrijkste uitvoerders en handhavers in het ruimtelijk domein.
- De Nationale Bossenstrategie (2020) streeft naar een netto uitbreiding van het bosareaal in Nederland met 10% in 2030. Circa 37.000 hectare extra bos, nodig voor herstel van de biodiversiteit en de afspraken uit het Klimaatakkoord. Eind 2023 was nog maar 4 procent van deze doelstelling gerealiseerd.

Tegelijkertijd staat de uitvoering van dit beleid onder druk: afgesproken beschermingsregimes worden politiek niet doorgezet en gehandhaafd, feiten betwist, natuurwet- en regelgeving massaal genegeerd, wisselende coalitieakkoorden vertragen implementatie, en klimaatverandering en woningbouw vergroten de druk op leefgebieden terwijl de bescherming ervan nog niet op orde is.

Maatschappelijk draagvlak: natuur leeft

Vier op de vijf Nederlanders zijn betrokken bij natuur (CLO/WUR, 2025). Vier van de vijf vinden het belangrijk om biodiversiteit te beschermen (Motivation/Deltaplan Biodiversiteit, 2021). En 88 procent vindt dat Nederlanders een verantwoordelijkheid hebben om voor de natuur te zorgen — aanmerkelijk hoger dan het EU-gemiddelde van 77 procent (Eurobarometer/CLO, 2021). Tachtig procent van de Nederlanders acht het tamelijk tot zeer waarschijnlijk dat dier- en plantsoorten verdwijnen uit Nederland — en eenzelfde deel vindt dat erg (I&O Research/RLI, 2021). Tegelijkertijd zorgt deze steun niet meteen voor betere zorg voor die biodiversiteit.

Uit recent WUR-onderzoek (maart 2026) blijkt bovendien dat dit draagvlak standhoudt als het moeilijk wordt: wanneer burgers concrete dilemma's kregen voorgelegd — meer landbouw of beschermde natuur, bereikbaarheid of groen in de stad — koos telkens een duidelijke meerderheid voor natuur. Natuur is geen

abstracte waarde, maar een serieuze maatschappelijke prioriteit. Dat sentiment is een kans, maar het vraagt om een organisatie die het omzet in kennis, actie en beleid. Natuur is geen reservaat. Ze zit in de bodem onder onze voeten, in de lucht die we ademen, in het water dat we drinken. Natuurinclusiviteit is een concept wat steeds meer opkomt in de samenleving; van hangende daktuinen in steden tot waterbuffers, herstel van houtwallen en duurzamer leven. Geschat wordt dat zeker een kwart van de Nederlandse bevolking al bewust bezig is met de leefomgeving maar dat zij gefragmenteerd zijn, in verschillende bubbels leven en zich minder laten horen dan degenen die zich verzetten tegen verandering (M. Schouten 2025).

Zoogdieren spelen daarin een bijzondere rol. Ze leven overal om ons heen, klein én groot; soms alleen zichtbaar in sporen of tijdens bepaalde momenten van de dag. Ze hebben vaak sociale (familie)banden, roepen herkenning en emotie op. Soms roepen ze ook afschuw, vrees of zelfs angst op. Ze zijn alom aanwezig in de verhalen waarmee kinderen opgroeien. En ze bieden een concreet gezicht aan abstracte vraagstukken als biodiversiteitsherstel, waterkwaliteit en klimaatadaptatie.

2 - ZOOGDIERBESCHERMING NEDERLAND

Zoogdierbescherming Nederland (voorheen Zoogdierverseniging) zet zich sinds 1952 in voor het behoud, de bescherming en versterking van de in het wild levende inheemse zoogdiersoorten en hun leefgebieden in Nederland en voor conflictarm samenleven met zoogdieren. Wij willen bereiken dat alle inheemse zoogdiersoorten duurzaam in Nederland kunnen voorkomen en harmonieus samenleven met mensen. Wij zijn verbindend, deskundig en actiegericht. We werken graag aan een positieve en opbouwende manier aan onze doelstellingen. Wij zijn pas tevreden als geen enkele inheemse soort meer bedreigd is of op de Nederlandse Rode Lijst staat.

Onze droom, missie & visie

ONZE DROOM

Wij dromen van een Nederland waar wilde zoogdieren de ruimte krijgen. Waar de otter zwemt in schone beken, de eekhoorn vrolijk van tak tot tak springt, de gewone grootoorvleermuis over sloten jaagt en de Noordse wolmuis in het riet rommelt. Een Nederland waarin mensen en wilde zoogdieren vreedzaam samenleven; niet ondanks elkaar, maar met elkaar. Waar een boer de das in zijn akkerrand herkent, een kind opgroeit met de verwondering van de egels die door de buurt scharrelen en een wethouder trots vertelt over de vleermuizen onder de dakpannen van het gemeentehuis.

Met vitale zoogdierpopulaties die zichzelf in stand kunnen houden in elk landschap; van de kust tot in de stad, van rivieroever tot natte veengebieden en droge zandgronden. Met vitale zoogdierpopulaties die hun wezenlijke ecologische rol vervullen: de zwijnen en bevers als landschapshoveniers, de wolven en vossen als predatoren, de vleermuizen en egels als insectenjagers, de muizen, eekhoorns en dassen als verspreiders van zaden. Wij kiezen voor robuuste natuur die tegen een stootje kan. Natuurlijke processen reinigen ons water, koelen onze steden, leggen koolstof vast en houden bodems levend. En daar krijgen we rust, inspiratie, schoonheid, gezondheid en schoon water voor terug. Een Nederland dat meer ruimte geeft aan natuur, geeft zichzelf ruimte om te bewegen.

In dit Nederland staat geen enkele inheemse zoogdiersoort meer op de Rode Lijst en wordt het belang van wilde zoogdieren vanzelfsprekend meegewogen bij elk besluit. Waar we weten welke zoogdieren er om ons heen leven, die we herkennen, ervan houden en voor ze opkomen. Niet omdat het moet, maar omdat we samen met hen leven. Aan die droom werken wij als Zoogdierbescherming, totdat hij werkelijkheid is.

Missie

Zoogdierbescherming Nederland zet zich in voor het behoud, de bescherming en versterking van wilde inheemse zoogdierpopulaties en hun leefgebieden in Nederland. Wij willen bereiken dat alle inheemse zoogdiersoorten de ruimte krijgen, duurzaam voorkomen en dat mensen en wilde zoogdieren als natuurlijke bondgenoten het landschap samenleven.

Visie

Wilde zoogdieren zijn een onmisbare schakel in de kringloop van het leven en de veranderingen van ons landschap. Ze leven overal om ons heen, al zijn ze niet altijd direct zichtbaar. Het gaat om otters in onze waternatuur, wolven in het bos, egels in je tuin en vleermuizen in je schuur. Hoe beter het met de zoogdieren gaat, hoe beter het gaat met de wereld waarin ze leven. Een sterke, stabiele en veerkrachtige leefomgeving is van levensbelang voor de planeet, biodiversiteit, mens en economie, en biedt ruimte aan gezonde wilde zoogdierpopulaties; dat is voor ons duurzaam voorkomen. Wereldwijd en in Nederland staan wilde zoogdierpopulaties en hun leefgebieden echter onder grote druk waardoor een groot aantal zoogdiersoorten ernstig achteruitgaat of zelfs in hun voortbestaan bedreigd wordt: 30% van de wilde zoogdiersoorten in Nederland staat op de Rode Lijst.

Zoogdierbescherming wil het tij keren door betere bescherming en herstel van leefgebieden te realiseren en door hun verhaal te vertellen. Dat doen we in samenwerking met andere natuurbeschermers, partnerorganisaties, overheden en door het brede publiek actief te betrekken, of ze nou leven in een natuurgebied, in de stad of op het platteland. Wij willen dat bescherming van wilde zoogdieren meer publieke aandacht en maatschappelijke basis krijgt, dat deze bescherming van het papier naar de werkelijkheid gaat, dat overheden en beheerders gaan doen wat ze moeten doen.

Wij nemen initiatief en ontwikkelen gerichte beschermingsprogramma's en campagnes om de wilde zoogdieren beter te beschermen en de leefgebieden te herstellen, verbeteren en uit te breiden waar nodig. We streven ernaar dat alle populaties van in het wild levende zoogdiersoorten en hun leefgebieden zich in goede staat van instandhouding bevinden, dat geen wild zoogdier meer op de Nederlandse Rode Lijst staat. En juist als mens en wild zoogdier last van elkaar hebben gaan we op zoek hoe we wel vreedzaam samen kunnen leven. Zo bereiken we dat voor alle wilde zoogdierpopulaties gunstige condities worden gecreëerd voor een duurzaam voorkomen in alle Nederlandse landschappen.

Wat is onze niche?

Net als andere soortenbeschermingsorganisaties koppelen wij de wetenschappelijke en praktische kennisbasis aan lobby naar beleid en vertalen we die naar zoogdieren als iconen van volledig ecosysteemherstel. Zoogdieren zijn herkenbaar, charismatisch en daarmee makkelijk om over te vertellen en ze hebben sociale structuren die lijken op de onze. Daarmee geven zoogdieren een unieke kans om mensen te verbinden aan natuurherstel. Bescherming van wilde zoogdieren vanuit positieve waardering is niet vanzelfsprekend, zeker niet voor de controversiële en onbekende, en vaak onzichtbare, soorten. Soorten sterven uit, dat moet stoppen, wij zijn de stem van deze soorten.

Zoogdieren zelf zijn onze niche. Mensen weten niet dat er zoveel wilde zoogdieren om hen heen leven, juist omdat ze schuw en nachtelijk actief zijn. Makkelijk dichtbij mensen te krijgen: alle zoogdieren hebben haar en leven in sociale (familie)structuren. Bescherming van wilde zoogdieren vraagt specifieke kennis en wij hebben die kennis of we weten wie het heeft –Onze achterban heeft relatief veel jonge mensen en die willen graag iets doen voor de soorten en hun kennis delen. Er is nog geen natuurorganisatie in Nederland die dit voor alle wilde zoogdieren doet. Dit maakt ons dus uniek.

Onze rollen

- Wij zijn de **aanjager** van projecten en acties gericht op versterking en bescherming van onze wilde zoogdierpopulaties en van de beweging van mensen en organisaties die samen wilde zoogdieren willen beschermen en zorgen voor herstel van hun leefgebied.
- Wij zijn de **verbinder** tussen (theoretische/ praktische) kennis, beleid en maatschappij en bouwen coalities tussen partijen die elkaar niet makkelijk of vanzelf vinden of begrijpen.
- Wij zijn de **verteller** van de verhalen van de zoogdieren in het wild
- Wij zijn de **waakhond** en houden in de gaten of bestaande beschermingsregimes afdoende zijn en worden nageleefd, signaleren wanneer dat niet zo is en ondernemen dan actie.

Onze kernwaarden

Deskundig
Verbindend
Actiegericht

DESKUNDIG	VERBINDEND	ACTIERGERICHT
Vastberaden	Betrokken	Onderscheidend
Onafhankelijk	Vriendelijk	Positief
Maatschappelijk	Eenvoudig	Betrokken
Autoriteit	Toegankelijk	Samen sterk
Betrouwbaar	Beschermend	Verbindend
Overtuigend	Toegankelijk	Rustig krachtig
Serieus	Met historie	Uniek
Bewezen	Maatschappelijk	Belangenbehartiger
Geaard	Herkenbaar	

Kennis als kompas

3- ONZE AANPAK

Wij werken in verschillende beschermingsprogramma's, vijf daarvan richten zich op de bescherming en versterking van de wilde zoogdierpopulaties, hebben een landschapsfocus waarmee we dekking hebben over het hele land en alle wilde zoogdiersoorten. Het zesde beschermingsprogramma richt zich breder op het samenleven met zoogdieren in de context van de Nederlandse maatschappij, beleid en economie.

Onze zes beschermingsprogramma's:

- Zoogdieren van zoetwater & oever met als icoonsoorten otter en meervleermuis.
- Zoogdieren van stad & dorp met als icoonsoorten egel en gewone dwergvleermuis.
- Zoogdieren van bos & zoom met als icoonsoorten edelhert en eekhoorn.
- Zoogdieren van het platteland met als icoonsoorten gewone grootoorvleermuis en hermelijn.
- Zoogdieren van zee & kust met als icoonsoorten bruinvis en gewone zeehond.
- Samenleven met zoogdieren.

Zoogdieren houden zich niet aan de grenzen van natuurgebieden en landschappen; hun leefgebied is overal. We werken in beschermingsprogramma's op landschapsschaal waarmee we aan 'systeembescherming' doen zodat meerdere soorten tegelijkertijd kunnen profiteren en omdat beleid ook vaak op landschapniveau is georganiseerd. Daarnaast vormen de beschermingsstatussen zoals de Rode Lijst en de staat van instandhouding belangrijke handvatten voor ons. We zetten we in op de versterking en bescherming van bedreigde populaties waar nodig en mogelijk. Voorbeelden zijn gerichte acties en projecten om de hamster, eikelmuis en Noordse woelmuis voor uitsterven te behoeden of de versnippering van leefgebieden voor de hermelijn en wezel op te heffen. Uiteindelijk willen we dat alle wilde zoogdiersoorten van de Rode Lijst kunnen worden geschrapt. Daarnaast zetten we ons in om soorten van de Habitatrictlijn in een gunstige staat krijgen en voor soorten die in de laatste 10 jaar hard achteruitgaan zoals egel. Voor een eerste overzicht van de invulling van de beschermingsprogramma's zie Bijlage 1.

Met de beschermingsprogramma's omvatten we het totale palet aan leefgebieden voor de wilde zoogdierpopulaties in Nederland. We werken met enkele icoonsoorten per programma. Deze zijn gekozen omdat ze charismatisch zijn, we over veel kennis over die soorten beschikken of representatief zijn voor de soortengroepen in het landschap waar ze bij horen. Het zijn soorten waarvan we weten dat als het goed met hen gaat, het goed gaat met het leefgebied van vele andere (zoogdier)soorten. Daarmee focussen we ons dus niet op sec de ene soort, of het ene dier; maar juist op wat zij nodig hebben en hoe zij bijdragen aan het gehele leven in hun omgeving. Deze soorten hebben ook makkelijke binding met mensen en zo kunnen we ons verhaal beter vertellen. In de beschermingsprogramma's wordt uitgewerkt hoe dit vorm krijgt. Daarbij is er altijd ruimte om ook over andere soorten te communiceren/ projecten op te starten.

Ervaring leert dat echte bescherming tijd kost; een leefgebied is niet van de ene op de andere dag geschikt gemaakt voor een wild zoogdier, nog los van het feit dat ze er naartoe moeten kunnen komen. Verbindingen tussen leefgebieden zijn daarom ook essentieel om aandacht aan te geven. Nog te vaak zijn wegen of steden onoverkomelijke drempels voor wilde zoogdieren om bij geschikt leefgebied te komen. We richten onze blik dus in de programma's op doelen die in 5-10 jaar te bereiken zijn en toewerken naar ons droombeeld.

Werkwijze beschermingsprogramma's

Elk beschermingsprogramma verdeelt de tijd/ inzet van personeel en geld over deze vier aspecten. Daarbij is de indicatieve verdeling als volgt: 30-35% beschermingsprojecten, 30-35% storytelling & lobby, 20% handelingsperspectief en cursussen en 0-10% juridische actie.

- **Leefgebiedherstel:** We werken in de vijf landschappen aan leefgebiedherstel, en het versterken van de Rode Lijst zoogdierpopulaties door het wegnemen van drukfactoren en het creëren coalities. Zo laten we zien hoe bescherming kan in het veld. We definiëren (met experts) knelpunten in het veld, vertalen die naar een visie met concrete herstelmaatregelen. Door beschermingsprojecten te initiëren met en voor collega-natuurorganisaties en overheden, werken we stap voor stap de goede kant uit. Van egelsnelwegen en ottervriendelijke natuurgebieden tot de ecologische verbindingen van het platteland. Zo geven we het

goede voorbeeld en helpen anderen te werken aan leefgebied herstel. We werken samen in coalities of creëren die, werven financiën voor habitat herstel en het onderzoeken en oplossen van drukfactoren.

- **Storytelling & bewegingsopbouw:** Wij geven wilde inheemse zoogdieren een stem en laten zien dat ze er zijn. We bouwen een community van fans, vrijwilligers en ambassadeurs. We delen onze verwondering, vertellen het verhaal en laten zien dat wilde zoogdieren een bondgenoot zijn — in onze communicatie én in de lobby, samen met de coalitie van natuurorganisaties die deze overtuiging deelt. Wij maken wilde zoogdieren om ons heen zichtbaar voor iedereen zonder hun leven te verstoren, met filmpjes, wildcamera's, sporentips en meer. Dit doen we in opdracht van overheden, dankzij fondsen of indien mogelijk met eigen financiering.
- **Handelingsperspectief:** Wij geven iedereen die ook iets wil doen handelingsperspectief voor bescherming van wilde zoogdierpopulaties. Met toolkits, trainingen en excursies kan elke burger, organisatie, bedrijf meteen aan de slag in eigen tuin, erf, wijk of gemeente. Zo willen we graag een netwerk van vrijwilligers opleiden om als onze ambassadeurs trainingen en excursies door heel Nederland te geven. We werken het liefst aan middelen die voor meerdere doelgroepen te gebruiken zijn.
- **Juridische actie:** Wij staan pal voor de wet als het echt nodig is. Beschermde soorten hebben beschermde rechten. Als wetgeving er is maar niet wordt nageleefd, laten wij dat niet onopgemerkt voorbijgaan; niet als eerste stap, maar als laatste. Altijd vanuit de zorg voor de soort, en waar mogelijk samen met partners en in coalities die dezelfde overtuiging delen. Want regels die niet worden gehandhaafd, beschermen niets en niemand. Wij willen overheden adviseren, ontzorgen of indien nodig juridisch ter verantwoording roepen voor de rechter als dat de populatiebescherming helpt.

Selectiecriteria

Projecten vallen altijd onder een programma. We doen niet 'zomaar' elk project wat op ons pad komt. Criteria waarop we projecten beoordelen:

- Sluit dit project aan bij onze droom, missie/ visie en kernwaarden?
- Helpt dit project aan versterken en/of bescherming van wilde zoogdieren op populatieniveau?
- Helpt het project de populaties van Rode Lijst soorten of de staat van instandhouding?
- Is onze actiegerichtheid zichtbaar oftewel: is het concreet in het veld aan te raken of in een beleidswijziging op papier, levert het een tastbaar product op oid.
- Is het opschaalbaar naar andere plekken?
- Is het mogelijk om samen te werken zodat we samen meer impact kunnen maken We hebben een voorkeur voor een paar grote projecten per programma in plaats van vele kleinere. We kunnen ervoor kiezen om een project te doen wat kleiner is, onder voorwaarde dat we daarmee wellicht ruimte creëren voor een grotere opdracht of veel bereik hebben in doelgroepen die we nodig hebben voor het halen van onze doelstellingen.

Wat we niet doen

- Wij zijn er niet voor **het individuele dier**, het ene dier waar het slecht mee gaat. Natuurlijk zijn we blij met opvang van verweesde egels, dassen etc. Tegelijkertijd is het aan andere organisaties om zich daarover te ontfemen. We houden contact en ons doel is om te voorkomen dat jongen verweesd raken, dieren ziek worden of worden aangereden; dus waar knelpunten zijn voor een soort gaan wij graag (samen met onze partners) preventief aan de slag.
- Onze focus ligt op **Nederland**. Maar ook hier geldt dat de dieren zich niet aan een grens houden; en we werken samen met internationale collega's of natuurorganisaties met een internationale focus om de verspreiding van soorten ook over grenzen te verbeteren, kennis te delen en samen te werken. Onze inzet gaat echter niet naar Brussel of naar buurlanden; dat laten we aan anderen.
- Wij richten ons op de **inheemse Nederlandse zoogdieren** die in het wild leven. Dus niet op huisdieren of verwilderde huisdieren (zoals zwervkatten), ook geen exoten zoals muskusratten en wasberen die hier wel graag vertoeven.
- Wij zijn op dit moment terughoudend om ons actief te mengen in het **maatschappelijke debat over overlast en met name de wolf**, maar hebben uiteraard wel een duidelijke visie op de omgang met de wolf in ons land. Het samenleven met dieren die overlast veroorzaken (van wolf tot bever, vos, steenmarter,

das etc) hoort bij ons beschermingswerk. Als maatschappelijk draagvlak voor deze dieren wegvalt, wordt ook de kans op succesvolle beschermingsmaatregelen kleiner. De wolf is echter zeer polariserend en brengt financiële, organisatorische en reputatieproblemen met zich mee voor een kleine organisatie die nog zeer kwetsbaar is. Tegelijkertijd zijn vele andere natuurorganisaties terughoudend om dit onderwerp voor de schermen te bespreken. Daarvoor zien we in de toekomst wel een rol voor Zoogdierbescherming.

- **We springen niet van de kelder naar de zolder.** Komende anderhalf jaar staan in het teken van het bouwen en neerzetten van onze organisatie. Dat betekent per definitie kiezen in wat we wel en niet doen (zoals bovenstaande punt), we hebben niet de financiën of menskracht voor een campagne richting het algemene publiek (ledenwerving doen we wel) en we temporiseren de uitrol van onze programma's en projecten.

4- ONZE SPEERPUNTEN

Deze strategie is gericht op de periode 2026-2027. Natuurlijk kijkt onze droom veel verder dan deze periode. Want uiteindelijk willen we natuurlijk het leven van onze wilde zoogdieren beter maken. Als nieuwe organisatie is een zachte landing en grotere bekendheid in de samenleving belangrijk. We willen meer impact, meer leden, meer bereik; ook is het onze kernwaarde om verbindend en actiegericht te zijn. We zijn nadrukkelijk niet activistisch, maar wel positief actiegericht. Het verschil maakt dat we in deze periode ons richten op het vanuit verbinding laten groeien van onze organisatie en onze impact. Terugduwen richting politici of andere tegenstanders sluiten we niet uit maar kleden we altijd in vanuit kennis, verbinding en hoop op een betere toekomst.

Beoogde impacts: ombuigen van de trends

Zoals al beschreven is onze langetermijnambitie dat de trend van achteruitgang wordt gestopt en dat alle wilde zoogdiersoorten niet meer bedreigd zijn. Met onze beschermingsprogramma's en projecten beogen we de komende jaren dan concrete verbetering te bewerkstelligen in de beschermingsstatus van de soorten in beschermingsstatus en hopen we te bereiken dat in 10 jaar nog maar 20% in plaats van 30% van de inheemse wilde zoogdieren op de Rode Lijst staat. Voor de icoonsoorten willen we in de projecten actief bijdragen aan het versterken van de lokale populaties. Dit gaan we verder uitwerken in de langetermijnstrategie die we in de loop van 2027 ontwikkelen.

Speerpunten voor de komende twee jaar

Gegeven onze ambities voor het ombuigen van de trends en het versterken en beschermen van de wilde zoogdierpopulaties, in combinatie met het vergroten van de zichtbaarheid van de wilde zoogdieren in de samenleving en het versterken van de Zoogdierbescherming als nieuwe vereniging, zetten we de komende twee jaar in op de volgende zes speerpunten:

Opzetten van programma's en acties voor de bescherming, versterking en (zo nodig) rehabilitatie van zoogdiersoorten, hun populaties en hun leefgebieden.

- Per beschermingsprogramma willen we jaarlijks minimaal 2 grote projecten uitvoeren die concrete impact hebben. Elk project lost knelpunten op voor bepaalde soorten (faunapassages, corridors etc) en/of herstelt leefgebieden en elk project maakt hierbij een visie die te gebruiken is bij andere beschermingsprojecten.
- Omdat we de organisatie nog aan het opzetten zijn, kunnen we niet alles tegelijkertijd. We prioriteren de programma's als volgt in de tijd: (3 programma's in 2026) water & oever, dorp & stad, samenleven met (2 programma's in 2026-2027) platteland/ bos & zoom, (1 programma in 2027) zee & kust
- We ontwikkelen in de loop van 2027 een visie op duurzaam samenleven met wilde zoogdieren waaruit we onze standpunten halen en waarmee we in gesprek gaan met de samenleving via onze social media kanalen en in de media. Wij willen de dialoog op gang brengen rondom een aantal grote overkoepelende thema's die invloed hebben op alle programma's. Daarbij denken we concreet aan drie grote thema's, elk jaar pakken we één thema als focus (beginnend in jaar 2). Voorbeelden van thema's kunnen zijn: **Gezondheid van mens en dier**: concreet de grote hoeveelheden gif en het dalende aantal insecten als prooi, **Inzet van natuurlijke processen** tegen exoten/ plagen. **De terugkeer van** de lynx, de Europese boskat, de goudjakhals en -wie weet- de terugkeer van de Europese nerts, of de **Impact van klimaatverandering** op onze wilde zoogdieren.
- In de 2de helft van 2026 ontwikkelen we een strategie over wilde zoogdieren die maatschappelijke spanningen veroorzaken. Ook bereiden we standpunten voor op onderwerpen waar we vragen over verwachten zoals exoten, Oostvaardersplassen, jacht & beheer, stikstof.

Beïnvloeden van beleid, wet- en regelgeving via constructieve gesprekken en waar nodig juridische acties. Door lobby en PR invloed hebben op beleidswijzigingen die maken dat zoogdieren op soortsniveau beter beschermd zijn en worden.

- Provincies zijn daarbij het komende jaar onze belangrijkste focus. In 2027 zijn er provinciale verkiezingen waarbij we minimaal bij de helft van de provincies aan tafel willen hebben gezeten.

- Landelijk gaan we vooral via onze samenwerkingen met andere natuurorganisaties en de koepel SoortenNL aan de slag. Belangrijk is de Natuurherstelverordening, NNN-afrondding (150.000 ha), Basiskwaliteit Natuur en PAGW.
- We organiseren in 2027 een werkbezoek voor politici (en liefst ook minister).
- Natuurlijk werken we mee aan handhavingsverzoeken en rechtszaken waar dat nodig is.

Vergroten van bewustwording, waardering en kennis over zoogdieren in de maatschappij via communicatie en educatie. Dit wordt in detail uitgewerkt in de communicatiestrategie die deze zomer afgerond wordt.

- Onze basis van de communicatie komt op orde. We bouwen onze huisstijl uit, investeren in een actieve social mediastrategie waarbij ook de werknemers hun rol als ambassadeur invullen (online en pers te woord staan) en hebben een nieuwsbrief voor iedereen die interesse in ons heeft.
- We beginnen niet bij nul met bescherming. In het verleden is er al veel beschermingswerk gedaan; zoals het redden van de eikelmuis van uitsterven. Dit soort voorbeelden gebruiken we om ons verhaal te vertellen.
- Elk jaar willen we een publiekscampagne uitrollen waardoor onze ledenaantallen en naamsbekendheid gestaag gaan groeien.
- Mensen kunnen ons bereiken via email of telefoon (doordeweeks) en krijgen binnen 3 werkdagen antwoord als ze mailen.
- Via webinars, trainingen en toolkits zowel publiek als professionals trainen en verder helpen om zoogdieren in hun eigen omgeving te beschermen. We gaan dit in 2027 opzetten en uitbouwen. Het bereiken van 2000 mensen per jaar moet minimaal wel mogelijk zijn.
- Wij organiseren vanaf 2027 jaarlijks een symposium voor politici en ambtenaren rondom ons jaarthema.
- Begin 2027 hebben we een plan voor onze winkel met een sluitende businesscase.
- We willen 'een jaar van...' blijven steunen. Op dit moment zijn er meerdere groepen in ons netwerk die iets willen met 2027. Daar gaan we mee in gesprek en steunen we waar mogelijk. Op de lange termijn moeten we hier een strategisch besluit over nemen.

Strategisch samenwerken met anderen, waarbij we op constructieve wijze samenwerken aan gemeenschappelijke doelstellingen - wij doen het niet alleen.

- We laten ons zien op symposia, congressen en in overleggen. We hebben een visie op waar we wel/niet deelnemen. We willen minimaal 1x per kwartaal op een podium staan met een speech/ lezing. Als we naar een congres/symposium gaan, proberen we daar ook een presentatie te geven.
- Wij willen een beweging in gang zetten via mensen en organisaties. Daarvoor zoeken we ook nauw contact en samenwerking met onze leden en de vele groepen van mensen die zich vrijwillig inzetten voor zoogdieren. Ook de bestaande werkgroepen horen hierbij.
- Voor deze beweging willen we wildgidsen gaan opleiden die excursies, lezingen en lokale trainingen kunnen geven. Ook professionals kunnen bij ons terecht voor specifieke trainingen over omgaan en rekening houden met zoogdieren.

Uitbouwen van de financiële basis d.m.v. fondsenwerving, programma-subsidies, giften en wervende campagnes.

- We zien voor de zomer 2026 kansen bij gemeenten, fondsen waar al contact mee is waarvoor we al concrete projectvoorstellen aan het indienen zijn.
- We maken een fondsen- en acquisitieaanpak in najaar 2026.

Opbouwen van een sterke organisatie en een levendige en groeiende vereniging met betrokken leden en werkgroepen, die zich gezamenlijk en met passie inzetten voor de idealen van de vereniging.

- Onze leden ontvangen 4x per jaar het blad **Zoogdier** wat gemaakt is door een redactie van leden. Zoogdier krijgt in de loop van 2026 een restyling passend bij de nieuwe scope van de vereniging en gaat qua tone of voice en bladformule meegroeien met het groeien van ons ledenbestand.
- We verkennen de mogelijkheid om een **juridisch of communicatief adviesloket** in het leven te roepen waar leden advies en begeleiding kunnen krijgen bij voorlichting, handhavingsverzoeken, inspraak of andere juridische zaken.

- We willen onze **ledenaantallen** flink laten groeien, mede via ons netwerk, onze bewezen aanpak en door gerichte campagnes. Door slimme samenwerkingen met andere NGO's maar vooral door samenwerkingen met bedrijven en overheden die niet direct zelf een ledenwervingsdoelstelling hebben. Over vijf jaar hopen we minimaal 10.000 leden te kunnen hebben (dit vraagt 40% groei per jaar en actieve ledenwerving als voorwaarde).
- Onze leden helpen mee, direct of via de **ledenraad**, bij het maken van **Zoogdier** en natuurlijk in elk beschermingsprogramma. Waar mogelijk reikt een project ook uit naar de leden en/of werkgroepen in de fysieke omgeving waar het plaatsvindt en zorgt dat we nieuwe leden werven. In de opbouw van de beschermingsprogramma's gaan we dit samen met de leden en werkgroepen ontdekken komende anderhalf jaar.
- We hebben een nieuwe en constructieve samenwerking met de **werkgroepen** gevonden in de loop van 2026. Deze is vastgesteld door het bestuur. En we kunnen nieuwe werkgroepen (of andere groepen in onze achterban) een samenwerkingsvorm aanbieden met wederzijds voordeel voor zover zij activiteiten ontplooiën die passen bij onze doelstellingen als Zoogdierbescherming. Daarbij zijn er door de werkorganisatie praktische afspraken gemaakt over welke activiteiten wel en niet ontplooid kunnen worden met vernoeming van Zoogdierbescherming en hoe de financiële afspraken met de werkgroepen eruitzien.
- Samen met Zodion organiseren jaarlijks de **Zoogdierdag** voor onze gezamenlijke achterban. We koersen in 2027 op 1000 bezoekers.
- We professionaliseren het **programmatisch**/ projectmatig **werken**, bouwen een sterk team passend bij onze kernwaarden en we hebben in de loop van 2026 een eigen kantoor waar we wekrond terecht kunnen.

5- DE VERENIGING

Zoogdierbescherming Nederland is in januari 2026 gevormd en voortgekomen uit de Zoogdierverseniging die al vanaf 1952 bestaat. Zoogdierbescherming Nederland is een Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI): wij zetten ons volledig in voor een algemeen belang, de bescherming van de in het wild levende inheemse zoogdieren en hun leefgebieden in Nederland. De verantwoordelijkheden en werkzaamheden binnen Zoogdierbescherming zijn verdeeld over de **ledenraad**, het **bestuur** en het **bureau**. De Ledenraad vertegenwoordigt de leden en is het hoogste orgaan binnen Zoogdierbescherming Nederland. De ledenraad stelt de bestuursleden aan en controleert het beleid en functioneren van het bestuur. Dat gebeurt door te spreken over strategie en beleid, over de begroting en over het jaarverslag en de jaarrekening, De Ledenraad bestaat uit 9 tot 15 personen en lidmaatschap van de ledenraad is onbezoldigd.

Het bestuur heeft de algemene leiding over de vereniging, stelt de strategie en het beleid vast voor de lange- en korte termijn en bepaalt de prioriteiten. Het stelt de directeur van het Bureau aan en ziet toe op de uitvoering van de strategieën beleid binnen de financiële kaders. Tevens is het bestuur verantwoordelijk voor de organisatie en de kwaliteit van het kwartaalblad Zoogdier. Het bestuur legt over het gevoerde beleid verantwoording af aan de Ledenraad. Het lidmaatschap van het bestuur is onbezoldigd.

Het bureau is verantwoordelijk voor de uitvoering van de strategie van Zoogdierbescherming en de jaarlijkse planning en verantwoording van de uitvoering van de beschermingsprogramma's en alle andere werkzaamheden gericht op het versterken van zoogdierpopulaties in Nederland. De directeur is het boegbeeld van het bureau, vertegenwoordigt de vereniging naar buiten en legt verantwoording af aan het bestuur.

BIJLAGE 1. Rode Lijst en overige bronnen

De volgende 19 soorten staan op de Rode Lijst Zoogdieren 2020, dat is 32% van de beschouwde soorten:

Soort	Rode Lijst status 2020	Afhankelijk van agrarisch gebied
Kleine hoefijzerneus	Verdwenen uit NL	
Vale vleermuis		
Tuimelaar		
Eikelmuis	Ernstig bedreigd	A
Hamster		A
Hazelmuis	Bedreigd	A
Zwarte rat		
Noordse woelmuis	Kwetsbaar	
Hermelijn		A
Bunzing		A
Laatvlieger		A
Veldspitsmuis		A
Bechsteins vleermuis	Gevoelig	
Bosvleermuis		
Tweekleurige vleermuis		
Wezel		A
Haas		A
Konijn		A
Ingekorven vleermuis		A

Bron: Basisrapport *Rode Lijst Zoogdieren 2020* volgens Nederlandse en IUCN-criteria. Auteur(s), Norren, E. van, Dekker, J.J.A. & Limpens, H. Jaar, 2020.

<https://www.zoogdierverseniging.nl/kennisbank/publicaties/2020/basisrapport-rode-lijst-zoogdieren-2020-volgens-nederlandse-en-iucn>

Overige geraadpleegde bronnen

- [WWF Living Planet Report 2024](https://www.panda.org/our-work/living-planet-report) (wwflpr.panda.org)
- [IUCN Rode Lijst](https://www.iucnredlist.org/) (iucnredlist.org)
- [CBS Ecosysteemkapitaal Nederland 2022](https://www.cbs.nl/) (cbs.nl)
- [UNEP State of Finance for Nature 2026](https://wedocs.unep.org/) (wedocs.unep.org)
- [CLO/WUR Draagvlak voor natuur 2025](https://www.compndiumvoordeleefomgeving.nl/) (compndiumvoordeleefomgeving.nl)
- [Motivaction / Deltaplan Biodiversiteitsherstel 2021](https://deltaplanbiodiversiteitsherstel.nl/) (deltaplanbiodiversiteitsherstel.nl)
- [I&O Research / Rli Natuuropvattingen 2021](https://www.rli.nl/) (rli.nl)
- [Wereldbank — Reboot Development 2025](https://www.worldbank.org/) (worldbank.org)
- [Nationale Bossenstrategie 2020](https://www.rijksoverheid.nl/) (rijksoverheid.nl)
- [Europese Natuurherstelverordening 2024](https://eur-lex.europa.eu/) (eur-lex.europa.eu)
- [Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework 2022](https://www.cbd.int/) (cbd.int)
- [Matthijs Schouten — Gemeenschap van leven 2025](https://www.matthijsschouten.nl/) (matthijsschouten.nl)
- [WUR Draagvlakonderzoek natuur 2026](https://www.wur.nl/) (wur.nl)

BIJLAGE 2: Overzicht beschermingsprogramma's — Zoogdierbescherming Nederland

	Water & oever	Samenleven met zoogdieren	Stad & Dorp	Het Platteland	Bos & Zoom	Zee & Kust
Prioriteit	● Hoog — ZBN trekker	● Hoog — ZBN trekker	● Hoog — ZBN trekker	● Hoog — I — aanhaken bij anderen	● Middel — aanhaken bij anderen	● Laag — anderen trekker
Icoonsoort(en)	Otter & meervleermuis	Mens	Egel & gewone dwergvleermuis	Gew. grootoorvleermuis & hermelijn	Edelhert & eekhoorn	Bruinvis & gewone zeehond
RL / HR soorten	4 van 5 karakteristieke soorten onder Habitatrichtlijn. Meervleermuis en Noordse woelmuis op RL. Noordse woelmuis dreigt uit te sterven.	Beschermde status diverse soorten staat onder druk.	Laastvlieger, wezel en egel op RL. Laastvlieger scoort zeer ongunstig op HR. Gewone dwergvleermuis en tweekleurige vleermuis: status onbekend (=slecht).	Grootste deel RL- en HR- zoogdieren leeft in agrarisch cultuurlandschap.	Boommarter, wolf, das, edelhert, wild zwijn, vele vleermuizen, eekhoorn, hazelmuis, wilde kat op HR. Vale vleermuis, hazelmuis, bosvleermuis op RL.	Tuimelaar en tweekleurige vleermuis op RL. Gewone zeehond, ruige dwergvleermuis en bruinvis op HR. Inbreukprocedure bruinvis loopt.
Kernprobleem	Slechte waterkwaliteit, versnippering en gevaarlijke infrastructuur bedreigen oeverzoogdieren. Verspreiding otter naar het zuiden stagneert. Juridische borging onvoldoende om uitsterven te voorkomen.	Onbekend maakt onbemind. Polarisatie door technocratische communicatie vergroot de afstand tussen mens en wild zoogdier. Beleid en draagvlak voor grote soorten ontbreken of staan onder druk.	Stedelijke groene ruimte onvoldoende ingericht voor zoogdieren. Verstening, verdichting, lichtvervuiling en verlies van verblijfplaatsen. Gemeenten missen kennis en instrumenten.	Grootste deel Rode Lijst- soorten leeft in agrarisch cultuurlandschap. Insectensterfte gigantisch. Basiskwaliteit natuur ontbreekt. Grote dynamiek door GLB- transitie en ontsnipperingsopgave.	Te weinig zoom en ondergroei. Bosbodems verzuurd door stikstof. Open boslandschappen vrijwel verdwenen. Veel recreatiedruk, weinig zoning. Grote herstelopgave (NNN + NHV = 200.000 ha).	Zeezoogdieren staan onder druk door scheepvaart, windparken, onderwatergeluid en bijvangst. ZBN heeft beperkte kennis en netwerk op dit terrein. Zeereservaten nodig
Focus	Otter als startpunt. Meervleermuis: 30% Europese populatie zit in NL. Maatregelen leveren tegelijk invulling aan NHV, PAGW, Natura 2000, KRW en klimaatadaptatie.	Wilde zoogdieren als bondgenoot: insectenjagers, landschapshoveniers, predatoren. Zichtbaar maken, verwondering wekken én helpen bij moeilijkere situaties.	Egel als kapstok voor bredere stedelijke vergroening incl. vleermuizen. Opschaalbare toolkits voor gemeenten. Publiekscampagne voor ledenwerving.	Eikelmuis als showcase. Grootoorvleermuis en hermelijn als aanvullende icoonsoorten. Programma heeft trekker nodig die geaccepteerd wordt op het boerenref.	Edelhert als icoonsoort voor open boslandschappen. Business case uitwerken met positief verhaal over bosveroudering. Samenwerking WWF en ARK Rewilding.	Verkennen waar ZBN meerwaarde kan bieden, in afstemming met Stichting Rugvin, St. Doggersbank en Wageningen Marine Research.

<p>Aanpak</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nationaal actieplan otter • WWF-project: visie kerngebieden & corridors • Interreg-project • LIFE-aanvraag Europese steden • Expertrol voor overheden (altijd betaald) • Meervleermuis & Noordse woelmuis uitwerken 	<ul style="list-style-type: none"> • Advies overheden over overlast (betaald) • Wildcamera's, filmpjes, sporentips • Toolkits, trainingen, excursies • Lobby: Groene 11, SoortenNL, wolfoverleggen • Ledenwervingscampagne najaar • Wolvenmeldpunt (opdracht) 	<ul style="list-style-type: none"> • Toolkits voor gemeenten (in voorbereiding) • Amsterdam (filmpjes), Zeist (wildcamera's), Apeldoorn (egeltoolkit) • LVVN: 50–60% cofinanciering TenneT (50.000 trafo's) • Gesprekken: Breda, Almere, Land van Cuijk, Maashorst 	<ul style="list-style-type: none"> • PR en overdracht bij eikelmuistellingen • Soortbeschermingsplan eikelmuis (prov. Limburg) • Eikelmuisreservaat verkennen (Dierenlot) • Expertsessies haas (prov. Utrecht) • Boer zoekt vleermuis nieuw leven inblazen • Juridische procedure hamster (met VNC) 	<ul style="list-style-type: none"> • Business case uitwerken met Leo Linnartz • Aanhaken bij WWF bosverhaal • Financiering via Trees for All en NNN/NHV • Positief verhaal bosveroudering en herstel vertellen 	<ul style="list-style-type: none"> • Contact Stichting Rugvin, St. Doggersbank, WMR • Dierenlot: interesse zeehonden verkennen • Zeehondentelling 2026 (Ellen uitgenodigd) • Afstemming WWF bioom zee • Verdere inzet alleen bij beschikbare financiering
----------------------	--	---	--	---	--	--